Altera pars

Cine „a adus" comunismul în România?

Supraprocentualitatea evreilor în partidul comunist şi în organele puterii după 1944 — şi în alte domenii

ANDREI ROTH

Încep cu o mărturisire. Am ezitat îndelung înainte de a aşterne pe hîrtie şi de a prezenta în public rîndurile care urinează, căci pot fi lesne învinovăţit că pledez *pro domo,* chiar de un dublu *parti pris,* ca evreu şi ca fost membru al partidului comunist. M-am hotărît să scriu totuşi, deoarece socotesc că afirmaţia foarte intens vehiculată — şi din păcate nu numai de către reprezentanţii „dreptei" şi „stîngii" amestecate, deopotrivă xenofobe, ci şi de către nu puţini oameni ai condeiului care se consideră democraţi — despre vina unică sau precumpănitoare a *alogenilor* (în primul rînd a evreilor, dar nu numai) în instaurarea totalitarismului comunist în România, cere un răspuns. Nu abordez problema din unghiul de vedere al ştiinţei istorice, căci nu sînt istoric. Încerc să îmbin tendinţa spre obiectivitate cu efortul interpretării sociologice a unor stări de fapt. Iar dacă nu mi se onorează efortul de obiectivitate, să mi se permită cel puţin pronunţarea ca parte implicată, după principiul *audiatur et altera pars.*

*

Cine „a adus" deci comunismul în România? Căci literalmente, el a fost „adus" din afară. Dar nu l-au instaurat evreii, alogenii în general, ci armatele sovietice, în cadrul ofensivei lor victorioase împotriva ţărilor Axei fasciste şi a aliaţilor acesteia şi în cadrul — nu trebuie uitat — unei coaliţii cu marile puteri occidentale democratice. Cred că nimeni nu poate nega la modul serios faptul că fără prezenţa militară sovietică pe teritoriul României, ca şi pe cel al celorlalte state din fostul bloc răsăritean, regimul comunist nu ar fi fost instaurat în nici una din aceste ţări.

Nu mai puţin adevărat este că instaurarea treptată a totalitarismului comunist a fost realizată prin acţiunea în forţă a partidului comunist din fiecare ţară. Iar

în rîndurile acestor partide — nu numai în România — evreii au fost prezenți, realmente, supraprocentual. *Această supraprocentualitate,* sociologic vorbind, *nu înseamnă însă nici că majoritatea evreilor ar fi fost comunişti, nici că majoritatea comuniştilor ar fi fost evrei, ci că printre comunişti evreii se găseau într-un procent mai mare decît era ponderea lor în ansamblul populației țării.*

*

Înainte de a examina mai îndeaproape acest fenomen, cred că trebuie reamintit faptul că evreii au fost acuzați de mult, în mod repetat şi nu fără temei faptic, de supraprocentualitate în multe domenii ale activităților sociale. în economie, în politică, în cultură.

Folosirea supraprocentualității evreilor în orice domeniu drept argument antisemit se întemeiază pe o generalizare ilicită din unghi de vedere logic. Se spune „evreii au adus comunismul", pentru că *unii* evrei au fost comuniști, supraprocentuali în partidul comunist într-un anumit moment, ce-i drept, dar foarte puțini, în acelaşi timp, față de majoritatea necomunistă a populației evreieşti.

Tot astfel însă, la acelaşi mod general, evreii au fost mai înainte învinuiți de a fi introdus în România capitalismul, stricînd rosturile tradiționale ale națiunii, subminînd modul de viață premodern, deschizînd țara în fața „nefastelor" influențe occidentale. Adevărat este că în activitățile comerciale şi industriale din România, în perioada dintre cele două războaie mondiale, ca şi în multe alte țări ale lumii, evreii erau supraprocentuali, însă nici pe departe singurii şi nici în majoritate. Iată doar două exemple de supraprocentualitate în domeniul economic. Dintre marile întreprinderi ale industriei prelucrătoare din România anului 1930, 29-30 la sută, erau în proprietate evreiască (Avram Rosen, 1993, p. 241), în condițiile în care ponderea populației evreieşti în populația totală a României era înjur de 4 la sută. În capitală, la sfîrşitul anului 1938, supraprocentualitatea era mai accentuată: au funcționat 1.300 de întreprinderi industriale aflate în proprietate evreiască reprezentînd 38 la sută din totalul întreprinderilor din acest fel din oraş, la o populație de 100.000 de evrei din totalul de circa un milion de locuitori ai Bucureştilor (Avram Rosen, 1993, p. 242).

În fața contradicției logice dintre condamnarea *globală* a evreilor şi pentru capitalism şi pentru comunism, antisemitismul „se descurcă" cuprinzînd ambele „păcate" sub genericul fantezist al „conspirației mondiale", capilalist-imperialiste şi comuniste în acelaşi timp, exact în sensul „plutocrației iudeo-bolşevice mondiale" despre care vorbea Hitler.

În sfera activităților intelectuale, se ştie bine, s-a manifestat de mult şi se manifestă şi astăzi, în multe țări, o supraprocentualitate reală a evreilor. Nu că majoritatea intelectualilor ar fi evrei, nici că majoritatea evreilor ar fi intelectuali, ci că în cadrul populației evreieşti procentul de intelectuali era şi este constant

mai mare ca la alte grupuri etnice. Ca să nu mergem mai departe în timp şi spaţiu, iată: la recensământul din ianuarie 1992, acest procent (persoane cu pregătire superioară) era de 34,5 la sută, media pe ansamblul populaţiei fiind de 5,1 la sută (calculat după Recensământul..., 1994, p. 884-887).

Această supraprocentualitate este de asemenea imputată evreilor, socotită fiind ca o dovadă a culpabilităţii lor generale: ei „fug de muncă", îşi aleg profesii în care, chipurile, se trăieşte uşor, nu trebuie muncit. Aici antisemitismul recurge la obişnuita sa logică dublă: evreul se îndreaptă spre o carieră intelectuală din lene, majoritarul se dedică unor activităţi cărturăreşti din pur spirit patriotic.

În toate cazurile, orientarea evreilor spre o mişcare socială sau alta, spre o carieră determinată, este judecată prin prisma unor trăsături — evident, de semn negativ — ale structurii lor psihice presupus înnăscute şi invariabile. Faptul că diversitatea orientărilor şi atitudinilor politice, multiplicitatea opţiunilor valorice, gama largă a preocupărilor profesionale ale evreilor vorbeşte tocmai împotriva judecăţilor globale, fals generalizatoare, nu-i supără pe antisemiţi. Ei nu se interesează de cauzele sociale ale supraprocentualităţii evreieşti în domeniile amintite.

Această supraprocentualitate nu se explică, fireşte, nici prin particularităţi pozitive ale firii evreieşti, la modul general, ci prin condiţiile social-istorice ale existenţei acestui popor. Supraprocentualitatea evreilor — pe plan mondial — în economia capitalistă, în ştiinţele naturii ca şi cele socio-umane, în medicină, în muzică şi în altele, în viaţa politică în general, în mişcările de stînga, inclusiv în cele comuniste, în particular, nu reprezintă nici expresia vreunei orientări malefice, dominatoare, cum susţin antisemiţii, nici a superiorităţii intelectuale, cum pretinde naţionalismul evreu, ci rezultatul unui lung lanţ al cauzalităţii sociale, care nu poate fi în detalii examinat aici. Este vorba, în esenţă, de tendinţa firească de emancipare (şi asimilare) a acestui popor, tendinţă atît de multă vreme reprimată prin persecuţii şi interdicţii.

Nu pot încheia această parte a prezentelor însemnări fără amintirea unui aspect deloc neglijabil al supraprocentualităţii evreieşti: în cel de-al doilea război mondial au pierit aproximativ 60 de milioane de oameni; dintre aceştia 6 milioane de evrei, deci 10 procente în total, restul împărţindu-se între toate popoarele Europei şi ale altor continente, participante la război. Iar cei şase milioane au reprezentat 70 la sută din evreimea europeană, în condiţiile în care nici un alt popor, inclusiv cele care au suferit cele mai grele pierderi omeneşti, n-a sacrificat mai mult de 10 la sută din numărul său total.

Acestea fiind zise, se poate cerceta, cred, mai îndeaproape, problema supraprocentualităţii evreilor în fenomenul comunist românesc.

*

La sfîrşitul războiului, populaţia evreiască a României era, după unele surse, în jur de 400.000, după altele, în jur de 300.000 de suflete. În raport cu cei în jur de 20 de milioane de locuitori ai ţării, ei reprezentau deci aproximativ 1,5—2 procente. (În prezenta discuţie, fracţiunile de procente nu au nici o semnificaţie, ne putem deci mulţumi cu astfel de aproximări.)

La sfîrşitul lui august 1944, în momentul ieşirii sale din ilegalitate, partidul comunist număra, după aprecierea unanimă a cercetătorilor, nu mai mult de 1.000 de membri. Printre aceştia, fără îndoială, evreii erau prezenţi supraprocentuali, în sensul precizării de mai sus. Însă chiar dacă am admite că jumătate dintre cei o mie ar fi fost evrei — ceea ce cu siguranţă nu era cazul — comuniştii evrei de primă oră nu ar fi constituit decît 0,16 la sută sau 0,12 la sută din totalul populaţiei evreieşti a României. La Cluj, concentraţia de comunişti era mai mare. inclusiv cea de comunişti evrei: printre cei în total 377 de ilegalişti din judeţul Cluj, 248 erau maghiari. 69 evrei şi 60 români (Liviu Ţîrău. 1995. p. 33), deci evreii reprezentau aici 18,5 la sută.

În mai multe publicaţii din Cluj a apărut în august 1990 o mică statistică, extrasă dintr-un dosar al fostului comitet regional al p. c. r., cu privire la compoziţia socială şi naţională a membrilor partidului comunist în perioada ianuarie-decembrie 1945 (data mai exactă nu este precizată; pare mai probabil să fie vorba de începutul acelui an). Nu am motive să mă îndoiesc de veridictatea datelor cuprinse în tabel.

Le redau pe cele privitoare la compoziţia naţională:

	români	maghiari	evrei	germani	total
nr	288	2490	195	8	2891
%	10	84	6	–	100

Ce rezultă din acest tabel? În primul rînd, că numărul membrilor de partid evrei a crescut considerabil (s-a triplat) în raport cu momentul august 1944; în al doilea rînd, că odată cu creşterea generală a numărului membrilor partidului comunist, supraprocentualitatea evreilor *a scăzut* de la 18.5 la sută la 6 la sută; în al treilea rînd, că ei continuau să fie totuşi supraprocentuali (6 la sută, faţă de 1,5—2 la sută, cît reprezentau în populaţia totală a ţării). Se poate oare în chip raţional presupune că aceşti 6 la sută au avut rolul determinant în raport cu restul de 94 la sută? Covîrşitoarea majoritate a populaţiei evreieşti din România, 98—99%, nu figura nici în aceea perioadă în rîndurile comuniştilor.

După înscăunarea guvernului Groza (6 martie 1945) şi mai cu seamă în anii următori, numărul membrilor partidului comunist a început să crească vertiginos. Pînă în 1948, partidul minuscul de odinioară s-a transformat într-un partid de masă, cu sute de mii de membri şi totodată cu o solidă majoritate românească, în întreaga ţară, în Ardeal şi în Cluj deopotrivă.

Căci partidul a urmărit în mod constant, cu insistență, să-şi „îmbunătățească" compoziția națională. Din primul moment nu a lăsat cîtuşi de puțin la voia întîmplării primirile de noi membri, ci le-a dirijat prin dispoziții centrale de aşa manieră, încît să atragă cu precădere etnia majoritară. Şi a folosit toate mijloacele unui partid de guvernămînt şi ale unui regim totalitar, în care carnetul de partid constituia cheia oricărei cariere. S-a ajuns — cum bine ştiu toți cei care au trăit fenomenul şi sînt dispuşi să-şi mai aducă aminte — la prescrierea unor procentaje pe etnii ale primirilor dezirabile şi admisibile în partid. Partidul comunist a făcut tot posibilul spre a se legitima ca partid al majorității etnice româneşti.

Iată rezultatul final al acestei strădanii: la congresul al XIV-lea din noiembrie 1989, în penultima lună înainte de prăbuşirea şi spulberarea sa, partidul a anunțat că dintre cei 3.800.000 de membri ai săi, 92 la sută erau români, 6,53 la sută maghiari, 0,51 la sută germani şi restul de „alte naționalități". Acest rest de 0,96 procente cuprinde evreii, dar şi pe cei de alte etnii (armeni, sîrbi, turci ş.a.). Rezultă clar că *procentul final* al tuturor minorităților din rîndurile partidului comunist, inclusiv al evreilor, era *mai mic* — în cazul evreilor, considerabil mai mic — decît în primii ani de după război. În cazul evreilor supraprocentualitatea a rămas însă, deoarece între timp populația evreiască din țară s-a redus foarte mult prin emigrare, pînă sub 20.000.

*

Prezența evreilor în conducerea partidic-statală, în structurile de putere ale totalitarismului comunist trebuie discutată separat. Se invocă adesea, de cele mai multe ori cu evidentă tendențiozitate antisemită, prezența de asemenea supraprocentuală a unor evrei şi alți minoritari în organele de conducere centrală ale partidului comunist, precum şi în organele de nivel mediu şi inferior. Faptul e fapt: o asemenea supraprocentualitate a existat, indiscutabil. Rămîn de văzut mai îndeaproape proporțiile reale şi semnificația acestei supraprocentualități.

Cît priveşte proporțiile: trio-ul inițial al vîrfului conducerii de partid era format din Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Vasile Luca, deci un român, o evreică şi un ungur. O persoană din trei reprezenta, evident, o enormă supraprocentualitate, în raport cu ponderea populației evreieşti din țară. În biroul politic, supraprocentualitatea era mai redusă, căci Gheorghiu-Dej, C. Pârvulescu, I.G. Maurer şi alți membri ai acestui organ erau români. În comitetul central, şi mai redusă. O seamă de reviste — nu vreau să le citez aici — au publicat, în anii de după 1989, liste de nume ale „activiştilor de partid", de ranguri diferite, evrei. Aceste liste cuprind, de la caz la caz, 2-300 de nume, unele de oarecare notorietate. Cîteva sute, față de miile, zecile de mii de „profesionişti" majoritari ai conducerii de partid, a căror listă nu o publică nimeni!

Iată unele date pentru Cluj: dacă în mai 1945 biroul comitetului județean cuprindea 2 maghiari, 2 evrei şi 1 român, în luna noiembrie a aceluiaşi an din

numărul total ridicat la 29 de membri ai aceluiaşi birou 15 erau români, 12 maghiari, 1 evreu şi un polonez (Liviu Ţîrău, 1995, p. 29 şi 32). Proporţiile s-au schimbat radical, numărul evreilor s-a redus la jumătate.

Se vorbeşte mult. la modul acuzator, despre prezenţa evreilor — şi a altor minoritari — în aparatul securităţii. Iarăşi: o anume supraprocentualitate evreiască *iniţială* este şi aici incontestabilă. Cîteva observaţii sînt însă necesare. Mai întîi, că această supraprocentualitate se referă la — şi doar la — primii ani de după instalarea „democraţiei populare". Ea se explică, pe lîngă motivaţia generală a înrolării evreilor în mişcarea comunistă, în partidul comunist —asupra căreia voi reveni — printr-un „avantaj" al lor în condiţia de start: evreii în cauză aveau un dosar de cadre „curat", în sensul că nu puteau fi bănuiţi de a fi participat anterior la vreo mişcare sau organizaţie fascistă. În al doilea rînd: prezenţa supraprocentuală a evreilor n-a însemnat că ei ar fi format vreodată majoritatea personalului sinistrei instituţii. Reproduc cifre dintr-un studiu semnat de Marius Oprea (1995, p. 11): conform unei statistici ce poartă data de 19 ianuarie 1949. structura etnică a securităţii era următoarea: 83 la sută români, 17 la sută alte naţionalităţi. Cu siguranţă, procentul din urmă nu cuprinde numai evrei. Iar mai tîrziu, în securitatea ceauşistă, cu siguranţă nici un evreu nu a mai avut rol de conducere şi — în general — numărul securiştilor evrei a tins spre zero.

Fenomenul supraprocentualităţii evreilor în nomenclatura de partid s-a manifestat cu deosebită pregnanţă imediat după 23 august 1944, datorită, pe de-o parte, acelei prezenţe supraprocentuale a lor în mişcarea comunistă ilegală despre care am vorbit mai sus şi — pe de altă parte — înrolării mai rapide în partidul comunist a multor evrei în lunile şi în anii cînd lupta pentru putere nu era încă definitiv decisă.

Evreii care au făcut o asemenea opţiune, care au dobîndit funcţii în nomenclatura comunistă nu au acţionat însă ca reprezentanţi ai populaţiei evreieşti din România, dimpotrivă: o atare angajare a însemnat îndepărtarea lor de comunitatea evreiască, implicînd adesea schimbarea numelui de familie, pentru mascarea ruşinată a propriei origini.

Totodată, centrul de putere comunist a dus, chiar din primele luni, o politică de românizare a tuturor structurilor propriului său aparat, la toate eşaloanele. Această politică a implicat înlocuirea „activiştilor" evrei. în mai multe valuri succesive, cu persoane autentic majoritare. Din păcate nu s-au pus în circulaţie — după ştiinţa mea — date statistice cu privire la compoziţia naţională a nomenclaturii în diferitele perioade de existenţă a regimului comunist din România, deşi datele ar fi, sînt convins, pe deplin lămuritoare. Oricine a trăit cu ochii cît de cît deschişi evenimentele ştie însă bine că în sfertul de secol al domniei lui Ceauşescu, în simulacrele de alegeri de orice fel, procentele de minoritari — ca şi cele de femei, intelectuali etc. — ce urmau a fi cuprinse în „organe" erau cu

rigurozitate stabilite de centru şi impuse, cu severitate, de sus în jos. Iar aceste procente, cît priveşte minorităţile — în speţa noastră, evreii — erau tot mai mici, tinzînd, cel puţin pentru centrul de putere, spre zero.

„Epurările" succesive avînd menirea de a legitima regimul comunist prin afirmarea tot mai pregnantă a caracterului naţional al acestuia s-au folosit, adesea, de un pretext uşor încadrabil în ideologia şi politica de cadre a partidului comunist şi care, în cazul biografiei majorităţii nomenclaturiştilor evrei, era lesne de documentat faptic: „originea nesănătoasă" a acestora, legăturile lor familiale cu fosta burghezie şi mica burghezie, precum şi cu persoane emigrate din ţară.

Să revenim o clipă la Ana Pauker, deoarece ea este deseori amintită ca personaj simbolic al destructivismului evreiesc în România de după 1944. Activitatea ei în perioada 1944-1952 este pe drept cuvînt incriminată, căci a reprezentat linia dură a Cominternului. Nişte „amănunte" se cuvin însă adăugate: Ana Pauker a fost îndepărtată de la putere (împreună cu Vasile Luca) în 1952, cu ştirea şi încuviinţarea lui Stalin — altfel, lucrul nu ar fi fost posibil — de către Gheorghiu-Dej şi tovarăşii săi. Îndepărtarea s-a făcut sub învinuirea „devierii de dreapta", ceea ce în jargonul partinic însemna *îngăduinţă* faţă de „duşmanul de clasă" (Robert Levy, 1993). Şi apoi: s-a schimbat ceva, după îndepărtarea evreicei, în caracterul centrului comunist de putere? Să-mi fie permis să reamintesc că *după aceea* au început „deschiaburirile", deportările masive la canal, toate măsurile represive atît de des invocate ale „obsedantului deceniu", ale anilor '50. Totalitarismul comunist nu şi-a schimbat natura, ci s-a consolidat. Şi — pe măsura consolidării sale — şi-a asigurat colaborarea, la toate eşaloanele, a reprezentanţilor etniei majoritare.

S-ar putea, desigur, aminti şi multe alte nume de comunişti evrei notorii pentru rolul lor nefast în teoria şi practica proletcultismului anilor '50: Iosif Chişinevschi, Leonte Răutu, Mihai Roller şi alţii, care au deţinut, o vreme, funcţii mai mici şi mai mari pe „frontul ideologic". Se poate constata supraprocentualitatea intelectualilor evrei comunişti pe acest „front": în redacţii şi edituri, în catedrele de ştiinţe sociale ale universităţilor etc. Justifică însă oare această constatare să li se atribuie evreilor, la modul general, imensul rău produs culturii române prin proletcultism? Să nu se uite: cei în cauză au executat o linie politică patronată, în ultima instanţă de Gheorghiu-Dej şi de majoritatea românească a conducerii superioare a partidului comunist, în condiţiile înfeudării partidului şi a ţării faţă de comunismul sovietic. Voi cita în sprijin un text al lui M. Nițescu (1995, p. 168-169):

„Din spaima justificată faţă de fascism, cu toate că în România au avut de suferit mai puţin decît în alte ţări, intelectualii evrei s-au înrolat masiv, mai ales la început, în frontul agresiunii proletcultiste, aducînd astfel preţioase servicii noului regim. Cîţiva dintre ei au fost primii care s-au făcut purtătorii de

cuvînt ai tendinţelor de sovietizare a culturii noastre. Unii au nutrit, probabil cu bună-credinţă, iluzia că în felul acesta vor preîntîmpina o eventuală revenire a perioadei de persecuţii, după cum e posibil ca alţii să fi ignorat sensul real, distructiv al acţiunii lor. (...) Din cauza numărului destul de mare, îndeosebi în presă, la edituri, în învăţămîntul superior etc. şi a zelului lor proletcultist, care nu a fost egalat decît de acela al cîtorva intelectuali români, s-a creat convingerea că ei sînt vinovaţi pentru agresiunea îndreptată împotriva culturii. Regimul însuşi a folosit şi poate a alimentat această convingere, transformînd-o într-o diversiune sui-generis. A pune însă pe seama lor tot ce s-a întîmplat în cultura şi literatura noastră în perioada proletcultistă, aşa cum unii înclină s-o facă, ar însemna implicit o absolvire a puterii, ceea ce ar fi, evident, o aberaţie. Ar fi cu totul eronat să se creadă că fără ei lucrurile s-ar fi petrecut radical altfel."

Fiind în esenţă de acord cu constatările şi comentariile lui M. Niţescu, socotesc necesar să adaug unele consideraţii. Ar fi uşor de arătat, întocmind o statistică din *Bibliografia ilustrativă* a cărţii sale că deşi evreii sînt prezenţi supraprocentual. majoritatea autorilor menţionaţi cu manifestări proletcultiste erau români, nu evrei şi nu minoritari în general. Nu recurg la o asemenea numărătoare pentru că i s-ar putea opune obiecţia că lista întocmită de Niţescu este departe de a fi exhaustivă, iar într-o listă mai largă, proporţiile ar putea fi altele. E posibil; nu atît, însă, încît să se schimbe datele fundamentale ale problemei. Apoi „spaima justificată faţă de fascism" a intelectualilor evrei se datora nu numai persecuţiilor suferite în România, ci ororilor fascismului internaţional, cu care regimul lui Antonescu se aliase pe viaţă şi pe moarte; problema „suferinţelor mai reduse" din România necesită o discuţie aparte. Ceea ce mi se pare însă mai important: Chişinevschi, Roller, Răutu şi mulţi alţii au fost treptat eliminaţi; proletcultismul iniţial a fost depăşit şi renegat; comunismul internaţionalist iniţial a fost înlocuit prin comunismul naţional, în care evreii nu mai aveau nici un fel de rol de conducere. S-a schimbat cu aceasta natura regimului totalitar? Activitatea unor personaje ca Dulea şi Gâdea a fost mai benefică pentru cultura română? A cîştigat poziţii, pe vremea lor, spiritul democratic şi pluralist? S-a redus sau s-a accentuat, sub aceştia, izolarea României de curentele de idei şi de achiziţiile noi ale culturii universale? După cîte ştim, naţionalismul descătuşat s-a împletit perfect cu omagiile fierbinţi adresate dictatorului.

În ultimă analiză, totalitarismul comunist a însemnat putere neîngrădită, discreţionară a secretarului general al partidului. Nici despre Gheorghiu-Dej, nici despre Nicolae Ceauşescu n-a spus încă nimeni că n-ar fi fost români, ci evrei. Şi amîndoi şi-au construit, cu tot mai mult succes, o nomenclatură românească.

După o relativ scurtă perioadă ce s-ar putea numi, cu o oarecare licenţă, „internaţionalistă", perioadă în care „alogenii" ocupaseră locuri supraprocentuale

printre membrii partidului şi în aparatul partidic-statal, comunismul românesc a devenit tot mai pregnant şi mai fățiș național, mai precis naționalist. În această a doua perioadă, cu deosebire în cei 25 de ani ai domniei lui Ceauşescu, toate domeniile vieții publice, întreg aparatul politic, represiv, ideologic etc. au fost intens românizate. Regimul ceauşist, cu tot naționalismul său, a înfometat, a umilit şi a dus la exasperare poporul român. Împotriva acestui regim au ieşit oamenii în stradă în memorabilul decembrie al anului 1989, acest regim a fost răsturnat şi spulberat de mînia maselor.

*

Ajuns în acest punct al demersului meu, se cuvine să formulez întrebarea privitoare la motivația opțiunii comuniste a unor evrei. *De ce* erau evreii, în primii ani postbelici, supraprocentuali în partidul comunist şi în structurile comuniste ale puterii din România. Scurtul răspuns pe care-l voi încerca implică o constatare de ordin general şi una de ordin particular.

Prima constatare: mulți evrei — în primul rînd intelectuali, dar nu numai — au intrat în mişcarea comunistă atraşi fiind de ideologia originală a acesteia, care li s-a părut cea mai consecvent emancipatorie, deoarece a proclamat, sub lozinca internaționalismului, egalitatea socială a tuturor indivizilor, indiferent de originea şi apartenența lor națională, promițînd totodată, sub comunism, realizarea integrală a principiilor de justiție socială. Ideologia marxistă a acționat, cum a scris încă în anii ’50 marele sociolog francez Raymond Aron — evreu şi el, de-altfel, numai că în Franța nimeni nu i-a reproşat originea — ca „opiu al intelectualilor” (Aron, 1955), inclusiv al foarte multor intelectuali neevrei din țările occidentale şi — voi adăuga — al intelectualilor evrei de pretutindeni, în mod supraprocentual. Că utopia s-a dovedit ulterior pernicioasă, că regimurile comuniste instalate n-au realizat egalitatea şi justiția socială, ci au produs noi şi grave injustiții, este altă chestiune, care nu justifică întru nimic atribuirea de rele intenții celor care au făcut odinioară opțiunea despre care este vorba.

Cea de-a doua constatare priveşte contextul concret al războiului mondial dintre cele două coaliții: cea a statelor fasciste şi cea antifascistă, aceasta din urmă formată din marile democrații occidentale — egalmente amenințate mortal de prima menționată — şi Uniunea Sovietică. Se ştie bine că fascismul şi-a proclamat deschis antisemitismul, a susținut pe față tendința sa de a lichida fizic, fără excepție, pe toți evreii de pe fața pămîntului şi a organizat efectiv Holocaustul, cu consecințele cunoscute. Este oare greu de înțeles că în fața acestei amenințări mortale deloc retorice, o parte a evreilor a optat pentru mişcarea politică şi pentru regimul pe care l-au privit ca pe cea mai consecventă forță antifascistă şi care a contribuit efectiv, în considerabilă măsură, la înfrîngerea militară a statelor fasciste? Că regimul comunist şi-a dovedit ulterior caracterul totalitar, foarte

similar cu cel fascist, este iarăşi altă chestiune, cu care însă fiecare fost comunist trebuie să se confrunte personal, reexaminîndu-şi convingerile, ezitările, dubiile şi compromisurile de odinioară. Fiecare individ poartă răspunderea integrală a acţiunilor sale. Poporul evreu nu este colectiv răspunzător — sau, în orice caz, nu altfel şi nu în altă măsură decît orice alt popor — de ceea ce au făcut, la un moment dat, unii şi alţii dintre fii săi.

*

O remarcă finală: problema tratată pe aceste pagini nu este de fel una specifică românească. Ea s-a pus şi se pune în termeni analogi în Rusia, Polonia, Ungaria, Cehia ş. a. În Rusia, spre exemplu, incontestabil, printre bolşevicii care au pregătit revoluţia, precum şi printre primii lideri ai partidului comunist ajuns la putere, evreii erau supraprocentuali. Dar nici Lenin, nici Stalin, precum nici Molotov, Beria, Malencov, Hruşciov, Brejnev nu au fost evrei. Mai mult: conducătorii bolşevici evrei au fost — cu rare excepţii — exterminaţi de către Stalin în cadrul sîngeroaselor sale campanii de „purificare", deoarece stăteau în calea puterii sale dictatoriale totale. Cu ocazia înscenărilor judiciare montate de Vîşinski nu s-a omis niciodată precizarea originii evreieşti a victimelor (Roy Medvedev, 1972); regimul lui Stalin a oferit modelul stratagemei — la care au recurs şi celelalte partide comuniste din blocul răsăritean — de încercare a autolegitimării prin naţionalism şi antisemitism. Nu mai insist asupra detaliilor repetării aceluiaşi scenariu în diferitele ţări.

În toate ţările menţionate, naţionalismul caută azi „ţapul ispăşitor" pentru eşecul istoric care s-a dovedit a fi sistemul totalitar comunist, în „elementul alogen": „naţionalismul este o cale de a se eschiva de răspunderea faţă de trecut. De vină sînt întotdeauna străinii — aceasta este convingere tuturor naţionaliştilor" (Adam Michnik, 1990, p. 121).

BIBLIOGRAFIE

• Aron, Raymond (1955): **L'opium des intellectuels,** Calmann-Lévy, Paris

• Levy, Robert (1993): *Jewish Culpability in the Implementation of Stalinism in Romania: The Case of Ana Pauker,* in Shvut. **Jewish Problems in the URSS and in Eastern Europe,** 16, Tel Aviv University

• Medvedev, Roy (1972): **Le stalinisme. Origines, histoire, conséquences,** Editions du Seuil, Paris

• Michnik, Adam (1990): *Verborgene Ungeheuer,* în **Der Spiegel,** nr. 28

• Nițescu, M. (1995): **Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii,** Humanitas, Bucureşti

• Oprea, Marius (1995): *Zeii de lut ai securităţii române,* în **Dilema,** nr. 138, 28 iulie – 3 august

• *Recensământul populaţiei şi locuinţelor,* 7 ianuarie 1992, vol. I, Comisia Naţională pentru Statistică, 1994

• Rosen, Avram (1993): *The Contribution of the Jews to the Industrial Development and Modernisation of Romania*, 1900-1938: the Case of Bucharest, în Shvut. **Jewish Problems in the URSS and Eastern Europe,** 16, Tel Aviv University

• Tamás, Gáspár Miklós (1994): *Búcsú a jobboldaltól?,* în Világosság, nr. 5-6

• Țîrău, Liviu (1995): *The Development of the Power Structures of the Romanian communist Party in County Cluj,* 1945-1946, în: Marius Bucur — Liviu Țîrău: *Communism and the National Issue in Transylvania in the First Half of the 20th Century,* **Bulletin of the Center for Transylvanian Studies,** Volume IV, No. 1, January

Andrei ROTH *(n. 1927), profesor universitar, doctor, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj, Catedra de Sociologie. A publicat cărți de referință în domeniu, din care amintim:* ***Axiologie şi etică*** *(1968, Ed. Ştiințifică),* ***Spre o sociologie a sociologiei*** *(Ed. Dacia, 1975),* ***Individ şi societate*** *(Ed. Politică, 1986),* ***Studii weberiene*** *(Editura Clusium, 1995, în colaborare cu Traian Rotaru şi Rudolf Poledna).*